

העזרה מהסוגיא

כתובות יא. – יז:

פרשת מטות ה'תשפ"ב

דף יא

♦ **דין גרות של גר קטן** – אפשר לגייר גר קטן בין באופן שמגיע להתגייר יחד עם אביו ובין באופן שאינו מגיע להתגייר יחד עם אביו, משום שהגרות נחשבת זכות לקטן. אמנם הקטן יכול למחות לאחר שהגדיל ולעקור את הגרות, ובאופן שהגדיל שעה אחת ולא מחה אינו יכול למחות.

♦ **דין כתובה וקנס של גיורת קטנה** – גיורת קטנה שיכולה למחות בגרות אינה מקבלת את הכתובה והקנס מיד, משום שיש חשש שתמחה ותשתמש בכסף לאחר שיתבטל הגירות שלה, אלא מקבלת את הכתובה והקנס לאחר שהגדילה ולא מחתה.

שיעור הכתובה

- הקדמה – בתולה כתובתה מאתיים זוז ובעולה כתובתה מאה זוז, ויש אופנים שיש לדון האם נחשבת בתולה או בעולה וכדלהלן:
- אשה שנשאת והתאלמנה או התגרשה ונשארה בתולה – כתובתה מנה.
- קטנה פחותה מבת שלש שנבעלה – כתובתה מאתיים משום שבתוליה חוזרים.
- אשה שנבעלה לקטן פחות מבת תשע – לרב כתובתה מנה, לשמואל כתובתה מאתיים.
- מוכת עץ (בין באופן שהכיר בה ובין באופן שלא הכיר בה) – לרבי מאיר כתובתה מאתיים, לרבנן כתובתה מנה.

דף יב

♦ **הנושא אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה** – לרבה יש לה כתובה מנה, לרבה אין לה כתובה כלל.

♦ **דיני טענת בתולים באופן שהחתן התייחד עם הכלה** – נאסרת עליו ואינו נאמן להפסידה כתובתה.

א נחלקו תירוצי התוס' האם הגרות של גר קטן חלה מדאורייתא: לפי התירוצ' הראשון הגרות חלה מדרבנן, ולפי התירוצ' השני הגרות חלה מדאורייתא. ובדברי הגמ' מבואר שגר קטן יכול לישא ישראלית, ותוס' מבאר שלפי התירוצ' הראשון שהגרות חלה מדרבנן צריך לומר שהגמ' כאן סוברת כמו המ"ד שיש כוח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה.

ב המשנה מבארת שגיורת כתובתה מנה משום שהיא בחזקת בעולה, אמנם באופן שהתגיירה לפני גיל שלש כתובתה מאתיים.

ג בדברי רש"י משמע שנחלקו באופן שביאה זו השירה את הבתולים, אמנם תוס' סובר שבאופן שהשיר את הבתולים לכו"ע כתובתה מנה כדין מוכת עץ, ונחלקו באופן שלא השיר את הבתולים.

ד בדברי הגמ' מבואר שאדם שנשא אשה שנשאת לאחר ושני עדים העידו שלא נבעלה ולאחר מכן נמצאת בעולה: לפי רבה נחשב כמו הנושא אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אמנם לפי רב אשי באופן זה לכו"ע יש לה כתובה מנה, משום שהבעל כנס את האשה בחזקת בעולה, ולמרות שיש עדים שלא נבעלה הבעל אינו סומך עליהם משום שחושב שהעדים לא יכולים לשמור על האשה שלא נבעלה אלא סובר שהעדים אמרו כך בשביל לשבחה בעיניו.

ה בדברי הגמ' מבואר שביהודה היו מקומות שנוהגים שהחתן מתייחד עם הכלה, והיו מקומות שלא היו נוהגים כך, ובגליל לא נהגו כך. ובמקום שלא נוהגים

- ◆ דיני טענת בתולים במקום שהיו נוהגים להעמיד שושבינים לבדוק את החתן ואת הכלה – באופן שהעמידו שושבינים נאסרת עליו ונאמן להפסידה כתובתה, ובאופן שלא העמידו שושבינים נאסרת עליו ואינו נאמן להפסידה כתובתה¹.
- ◆ שיעור הכתובה של בת כהן – בתולה כתובתה ארבע מאות זוז ואלמנה כתובתה מאה זוז².
- ◆ דיני טענת בתולים באופן שהאשה אומרת שנאנסה לאחר האירוסין – לרבן גמליאל נאמנת, לר' יהושע אינה נאמנת³.

דף יג

- ◆ דיני טענת בתולים באופן שהאשה אומרת שהיא מוכת עץ – לרבן גמליאל נאמנת, ולר' יהושע אינה נאמנת⁴.
- ◆ פנויה שנסתרה או שראוה שנבעלה ואומרת שנבעלה לכשר
 - לרבן גמליאל – נאמנת להכשיר את עצמה בין ברוב כשרים ובין ברוב פסולים. ונחלקו האמוראים בדין בתה: לר' יוחנן כשרה, לרבי אלעזר פסולה⁵.
 - לר' יהושע – אינה נאמנת להכשיר את עצמה ואת בתה, בין ברוב כשרים ובין ברוב פסולים⁶.
 - פסק ההלכה:

שהחתן מתייחד עם הכלה: באופן שידוע שהחתן התייחד עם הכלה אינו נאמן להפסידה כתובתה, ובאופן שלא ידוע נאמן להפסידה כתובתה. ובמקום שנוהגים שהחתן מתייחד עם הכלה, אפילו באופן שלא ידוע שהחתן התייחד עם הכלה נוקטים שמסתמא התייחד ולא נאמן להפסידה כתובתה. ובטעם הדבר שאינו נאמן להפסידה כתובתה ולא סומכים על החזקה שאין אדם טורח בסעודה: לרש"י [ט ב] שיש חשש שבא עליה ושכח, ולתוס' כיון שהתייחד חזקה שבא עליה ולכן לא מועילה החזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ובדברי הגמ' לעיל [ט ב] מבואר שלמרות שאינו נאמן להפסידה כתובתה מ"מ נאמן לאסרה עליו.

1 כך מבואר בדברי הבריייתא לפי תירוצו של רב אשי, שביהודה במקום שהיו נוהגים להעמיד שושבינים לבדוק את החתן ואת הכלה באופן שלא העמידו שושבינים אינו נאמן לטעון טענת בתולים. והרא"ש [א כה] מבאר שבמקום שנהגו להעמיד שושבינים ולא העמידו ב"ד תולים שהחתן גרם לכך שלא העמידו שושבינים בשביל לרמות, ולכן אינו נאמן לטעון טענת בתולים, אבל במקום שלא נוהגים להעמיד שושבינים נאמן לטעון טענת בתולים למרות שאין שושבינים, משום שיש חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

2 תוס' מבאר שהדין שכתובה של בתולה ארבע מאות זוז נאמר באופן שהבעל כתב ארבע מאות זוז בתור עיקר הכתובה ולא בתור תוספת, או אפילו באופן שלא כתב כתובה כלל, משום שתקנה זו היא תקנה גמורה. בדברי הגמ' מבואר שדין זה נאמר גם במשפחה מיוחסת שבישראל שיכולים לתקן ששיעור הכתובה של בתולה היא ארבע מאות זוז.

הגמ' מבארת שבתחילה תיקנו שכתובה של בתולה ארבע מאות ובאלמנה לא תיקנו אלא כתובתה מאה, ולאחר מכן ראו שזלזלו באלמנות ולכן תיקנו שכתובה של אלמנה היא מאתים, ולאחר מכן ראו שהפסיקו לישא אלמנות של כהנים אלא העדיפו לישא בתולה בת ישראל שכתובתה מאתים, ולכן ביטלו את התקנה השניה וחזר הדין שאלמנה בת כהן כתובתה מאה.

ח הגמ' בהו"א ביארה שהטעם של רבן גמליאל שהאשה נאמנת לומר שנאנסה לאחר הנישואין הוא משום ש'ברי ושמא ברי עדיף, והגמ' דוחה שגם למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף האשה נאמנת משום שיש לה מיגו שיכלה לומר שהיא מוכת עץ, או משום שיש חזקה שנולדה בתולה שמסייעת לטענתה שנאנסה לאחר האירוסין.

ט ראה לעיל [דף יא] שנחלקו רבי מאיר ורבנן בדין כתובה של מוכת עץ: למאיר כתובתה מאתים ולרבנן כתובתה מנה. וראה לעיל [דף יב] שנחלקו האמוראים באופן שאדם נשא אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה: לרבה יש לה כתובה מנה, לרבי אין לה כתובה כלל. והגמ' מבארת שלפי רבה א"א לבאר את הסוגיא לפי רבנן, משום שגם לפי טענת הבעל שהיא בעולה וגם לפי טענת האשה שהיא מוכת עץ כתובתה מנה, אלא הסוגיא סוברת כר"מ, אמנם לפי רבא אפשר לבאר את הסוגיא בין לפי רבנן ובין לפי ר"מ.

ראה לעיל [הערה ח] שהגמ' בהו"א ביארה שהטעם של רבן גמליאל שהאשה נאמנת לומר שנאנסה לאחר הנישואין הוא משום ש'ברי ושמא ברי עדיף, והגמ' דוחה שגם למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף האשה נאמנת משום שיש לה מיגו שיכלה לומר שהיא מוכת עץ, או משום שיש חזקה שנולדה בתולה שמסייעת לטענתה שנאנסה לאחר האירוסין. וכן באופן זה שהאשה טוענת שהיא מוכת עץ נאמנת משום ש'ברי ושמא ברי עדיף, או משום שיש לה מיגו שיכלה לומר מוכת עץ אני תחתך, או משום שיש לה חזקה שמסייעת לה שאינה 'בעולת איש' [רמב"ן].

י בפשטות רבן גמליאל מכשיר בגלל החזקת כשרות של האשה בצירוף טענת ברי שאומרת שנבעלה לכשר, ותוס' מוסיפים שבאופן שנסתרה יש לה מיגו שיכלה לומר שלא נבעלה, ובאופן שראוה שנבעלה נאמנת משום שיש חזקה ש'אשה מזנה בודקת ומזנה'. הטעם של ר' יוחנן שסובר שהבת כשרה משום ש'חזקת האם מהני לבת', והטעם של רבי אלעזר שהבת פסולה הוא ש'מעלה עשו ביוחסין' שלא תועיל חזקת האם לבת [תוס' כו ב ד"ה אגן].

יא בדברי הגמ' מבואר שרב אסי סבר שבאופן שנסתרה ר' יהושע מודה שנאמנת משום שיש לה מיגו שיכלה לומר שלא נבעלה, אמנם הגמ' [יג ב] מסיקה תיובתא דרב אסי תיובתא.

תוס' לקמן [ע"ה ב ד"ה ספק] מבאר שהטעם שר' יהושע פוסל ולא מעמיד את האשה בחזקת כשרות הוא משום ש'מעלה עשו ביוחסין', כלומר לענין איסור כהונה אבל בשאר איסורים מודה ר' יהושע שמעמידים את האשה בחזקת כשרות. תוס' [בסוגיא] מחדש שאשה שנסתרה עם נואף אסורה על בעלה למרות שלא שייך הטעם של 'מעלה עשו ביוחסין', משום שבנוסף יש חזקה שנבעלה.

דברי ר' יהושע נאמרו באופן שהאשה אמרה שנבעלה לכשר, ונחלקו התירוצים בתוס' באופן שאמרה לא נבעלתי: לתירוץ אחד בתוס' נאמנת משום שיש ספק ספיקא האם נבעלה או שלא נבעלה, ואפילו לפי הצד שנבעלה יש ספק האם נבעלה לכשר או לפסול. ולתירוץ שני בתוס' אינה נאמנת משום ש'אין אפטרופוס לעריות' ולכן יש חזקה שנבעלה.

- לכתחילה – לפי שמואל באופן שיש רוב פסולים אסורה, ובאופן שיש רוב כשרים כשרה. ובדעת רב לפי תירוץ אחד בתוס' רק באופן שיש 'תרי רובא' כשרה².
- בדיעבד – כשרה בין באופן שיש רוב כשרים ובין באופן שיש רוב פסולים.

דף יד

- ◆ **אלמנת עיסה** – לרבן גמליאל פסולה משום שלא טוענת ברי, לר' יהושע כשרה משום שיש 'ספק ספיקא'³.
- ◆ **דיני אדם שקראו לו פסול ושתק**
 - לת"ק – פסול משום ששתיקה כהודאה.
 - לר"מ:
- לפי ת"ק – בכל הפסולים פסול משום ששתיקה כהודאה, אבל בחלל כשר משום שלא איכפת לו.
- לפי ר' שמעון בן אלעזר – בממזר כשר משום ש'מכירין ישראל ממזרים שביניהן', ולכן לא איכפת לו למחות משום שידועים שאינו פסול. ובחלל פסול משום שיש חשש שהוא פסול לקהל, והסיבה ששותק כשאומרים עליו שהוא חלל משום שמעדיף שיחשבו שהוא חלל וכשר לקהל⁴.

דף טו

- ◆ **מתכוון להרוג את זה והרג את זה** – באופן שהתכוון להרוג 'בר חיובא': לרבנן חייב, לר' שמעון פטור. ובאופן שהתכוון להרוג 'אינו בר חיובא' לכו"ע פטור⁵.
- ◆ **דין 'קבוע'** – הדין שהולכים אחר הרוב לא נאמר באופן של 'קבוע', כגון הזורק אבן על תשעה ישראלים וגוי אחד שקבועים במקומם, לא אומרים דין רוב אלא כל קבוע כמחצה על מחצה וספק נפשות להקל⁶.
- ◆ **תינוק שנמצא ואין ידוע האם הוא ישראל או גוי**
 - באופן שיש רוב ישראל – הרי הוא ישראל לכל דיניו, כגון להחזיר לו אבידתו וכן שיש חיוב לתת לו צדקה.

- יב שמואל [יד א] פוסק שבאופן שיש רוב אחד כשרה לכתחילה, ונחלקו תירוצי התוס' בדעת רב [טו א] שאומר שבאופן שיש 'תרי רובא' כשרה: לתירוץ הראשון בתוס' מדובר באופן שלא אומרת שנבעלה לכשר ולכן צריך 'תרי רובא', אבל באופן שאומרת שנבעלה לכשר גם באופן שיש רוב אחד כשרה וכדברי שמואל. ולתירוץ השני מדובר באופן שאומרת לכשר נבעלת, ורב חולק על דברי שמואל וסובר שרק באופן שיש 'תרי רובא' כשרה אבל באופן שיש רוב אחד כשרה. הגמ' מבארת שטעמו של רב שצריך תרי רובא כלומר רוב העיר ורוב סיעה ולא מספיק רוב אחד, משום שיש גזירה לא לסמוך על רוב סיעה אטו רוב העיר. וברוב העיר יש גזירה באופן שהבועל יצא מביתו, אטו אופן שהבועל לא יצא מביתו אלא האשה באה לביתו, שלא הולכים אחר הרוב כיון שהבועל קבוע במקומו. והגמ' מבארת שגזירה זו נאמרה רק ביוחסין משום ש'מעלה עשו ביוחסין'.
- יג נחלקו רש"י ותוס' בביאור הכוונה 'אלמנת עיסה': לרש"י בפירוש הראשון הכוונה אשה שיש עליה ספק האם היא גרושה או אלמנה (כגון שבעלה זרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואח"כ מת) ונשאת לכהן ונולד לה בן שהוא ספק חלל, ובן זה נשא אשה ומת. לרש"י בפירוש השני הכוונה אשה שיש עליה ספק האם היא גרושה או אלמנה, ונשאת לאחר ונולד ולד ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובן זה נשא אשה ומת, ותוס' מבארים שהכוונה אשה שיש עליה ספק האם היא גרושה או אלמנה, ונשאת לאחד מן האחים ולא ידוע לאיזה אח נשאת.
- יד בדברי הגמ' מבואר שלפי ר' יהושע כשרה משום שיש 'ספק ספיקא', ולפי רש"י בפירוש השני ותוס' א"ש שיש ספק ספיקא על כשרות האשה, אמנם לפי רש"י בפירוש הראשון יש ספק אחד האם הבן הוא חלל או כשר, אמנם כיון שהספק לא נולד בבן אלא נולד באמו לכך הגמ' קראה לדין זה 'ספק ספיקא'.
- תוס' מבאר שר' יהושע מכשיר אלמנת עיסה משום שיש לה חזקת כשרות, אבל בת אלמנת עיסה ר' יהושע פוסל משום שאין לה חזקת כשרות, ולמרות שיש ספק ספיקא להכשירה מ"מ 'מועלה עשו ביוחסין'.
- יד הגמ' אומרת שהנפק"מ בין התנאים היא ב'ממזר צווח וחלל שותק', ורש"י מבאר שמדובר באדם אחד שכאשר קוראים לו ממזר הוא צווח וכאשר קוראים לו חלל הוא שותק, ולפי"ז מבואר בדברי רש"י שהנידון בסוגיא לפי כל התנאים האם שתיקה כהודאה הוא באופן שאדם שותק על פסול אחד וצווח על פסול אחר, משום שבאופן זה יש ראיה משתיקתו אבל באופן שאין ראיה זו השתיקה אינה כהודאה [ע"פ ביאור הריטב"א]. ותוס' מבאר שמדובר בשני אנשים אחד ממזר צווח והשני חלל שותק, ולפי"ז מבואר בדברי התוס' שיש מחלוקת נוספת באדם שכשקוראים לו ממזר הוא צווח: לת"ק ולרבי מאיר אליבא דת"ק כשר, ולרבי מאיר אליבא דרבי שמעון בן אלעזר פסול, משום שלפי רבי שמעון בן אלעזר בדעת רבי מאיר ממזר שותק כשר וא"כ יש הוכחה מכך שצווח שהוא פסול [ע"פ ביאור הרמב"ן].
- טו המקור של ר' שמעון שמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור הוא מ'וארב לו וקם עליו' עד שיתכוון, ורבנן דורשים מפסוק זה לדין 'קבוע' כדלהלן.
- טז המתכוון להרוג עכו"ם והרג ישראל פטור גם לפי רבנן משום שעכו"ם אינו בר חיובא, שהרי ההורג עכו"ם אינו חייב מיתה בידי אדם. ובאופן שזרק אבן לתוך קבוצת אנשים שיש בהם רוב ישראל וגוי אחד אם היו הולכים אחר הרוב היה חייב מיתה, אמנם כיון שנחשב לקבוע לא הולכים אחר הרוב ופטור ממיתה.
- הגמ' מבארת שלפי רבנן המקור שכל קבוע כמחצה על מחצה הוא מהפסוק 'וארב עליו וקם עליו', תוס' מקשה לפי ר"ש שסובר שדורשים מפסוק זה למעט מתכוון להרוג את זה והרג את זה מהו המקור לדין קבוע ע"י ש.

- באופן שיש רוב עכו"ם - הרי הוא עכו"ם לכל דיניו, כגון שמוותר להאכילו נבילות ואין בכך איסור 'ספייה', אמנם צריך לפקח עליו את הגל בשבת משום שלא הולכים בפיקוח נפש אחרי רוב.
- באופן שיש מחצה על מחצה - הרי הוא ספק ישראל וספק גוי, ולכן לא מחזירים לו אבידתו ואין חיוב לתת לו צדקה, ומאידיך אסור להאכילו נבילות".

פרק שני

דף טז

- ◆ **אשה שתובעת כתובתה ויש ספק האם נשאת בתולה או אלמנה** – כתובתה מנה, ובאופן שיש עדים שנשאת בתולה כתובתה מאתים".
- ◆ **האומר לחברו שדה זו של אביך הייתה ולקחתיה הימנה** – נאמן משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר".
- ◆ **האם כותבים 'שובר'**

- במקום שכותבים כתובה – נחלקו התנאים [ב"ב קעא א] האם כותבים שובר וגובה כתובתה, או דלמא לא כותבים שובר ולכן אינה גובה כתובתה עד שתביא את הכתובה.
- במקום שאין כותבים כתובה – לכו"ע כותבים שובר וגובה כתובתה.

דף יז

◆ דיני ביטול תורה להוצאת המת

- באדם שלמד מקרא ומשניות – מבטלים תלמוד תורה עד שיעור 'כדי כבודו'כא.
- באופן שלימד לאחרים – אין לו שיעור.

◆ חזקת ג' שנים

- הקדמה – המחזיק ג' שנים בקרקע וטוען שקנה את הקרקע ואבד שטרו נאמן, ובאופן שהחזיק מקצת מהחזקה בחיי האב ואח"כ האב מת והמשיך להחזיק בחיי בנו, יש אופנים שנאמן ויש אופנים שלא נאמן וכדלהלן.
- באופן שהבן היה גדול בשעת מיתת האב:
 - באופן שבתחילת החזקה הבן היה גדול – מועילה החזקה.
 - באופן שבתחילת החזקה הבן היה קטן – לרש"י נאמן משום שהיה גדול בשעת מיתת האב, לרשב"ם (מובא בתוס' ד"ה ואחת) אינו נאמן משום שבתחילת החזקה היה קטן.
- באופן שהבן היה קטן בשעת מיתת האב – לא הוי חזקה".

יז בגמ' בב"ק [לז ב] מבואר ששור של ישראל שנגח שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם בין תם ובין מועד פטור, ושור של עכו"ם שנגח שור של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם. ובאופן של תינוק שנמצא ויש מחצה על מחצה ונגח שור תם שלו את שור ישראל משלם חצי נזק, משום שהמוציא מחברו עליו הראיה. ובאופן שנגח שור של ישראל את שורו פטור, משום שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יח הגמ' מבארת שבאופן שאין עדים כתובתה מנה ולמרות שרוב נשים בתולות נשאות, מ"מ יש ריעותא ברוב זה כיון שרוב הנישאת בתולה יש לה קול' ובאופן זה לא היה קול.

יט הגמ' מבארת שלמרות שר' יהושע סובר שבאופן שהבעל טוען טענת בתולים והאשה אומרת שנאנסה לאחר האירוסין אינה נאמנת למרות שיש לה מיגו שיכלה לומר מוכת עץ אני, באופן זה שאדם אומר לחברו שדה זו של אביך הייתה ולקחתיה הימנה ר' יהושע מודה שנאמן משום ש'אין שור שחוט לפניך', ורש"י מבאר שהכוונה שחברו לא תבע אותו אלא הודה מעצמו, ותוס' מבאר שמדובר גם באופן שחברו תבע אותו משום שיכל לשתוק.

כ תוס' בתירוץ אחד מחדש שלמרות שמבטלים תורה בשביל הכנסת כלה והוצאת המת, מ"מ לא מבטלים אדם העוסק בשימוש ת"ח.

כא נחלקו האמוראים בשיעור זה: א. דעת רב: ללישנא קמא שנים עשר אלף ועוד ששת אלפים שתוקעים בשופר, ללישנא בתרא שלש עשרה אלף שמתוכם יש ששת אלפים שתוקעים בשופר. ב. דעת עולא שיעור שורת אנשים מהעיר עד הקבר. ג. דעת רב ששת או ר' יוחנן שישים ריבוא.

כב רש"י מוסיף שאפילו באופן שהמשיך והחזיק עד שעברו ג' שנים לאחר שהגיל הבן אינו נאמן, משום שתחילת החזקה הייתה כשהבן היה קטן והבן לא ידע שהייתה של אביו עד ששמע מאחרים ומחה.